

zaterdag

28.01.2017

20.00 Kamermuziekzaal

19.15 Inleiding door

Mark Delaere

Borodin Quartet

Het Russische Strijkkwartet II

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografie

Al meer dan 70 jaar wordt het Borodin Quartet (RU) door internationale critici geprezen voor hun inzicht in en beheersing van het kamermuziekrepertoire, vooral dat van Beethoven en Shostakovich. In 1945 werd het kwartet door vier studenten aan het Conservatorium van Moskou opgericht, aanvankelijk nog onder de naam Moscow Philharmonic Quartet. Door hun sterke affiniteit met Russische muziek noemde de Daily Telegraph Australia het ensemble 'de Russische grootmeesters'. Hun sterke band met Shostakovich' kamermuziek kwam er dankzij de nauwe relatie met de componist die de repetitie van elk van zijn kwartetten zelf begeleidde. Het ensemble voerde deze kwartetten wereldwijd uit en hun interpretatie wordt algemeen beschouwd als de oerversie. Om hun repertoire uit te breiden naar andere bezettingen deelt het kwartet geregeld het podium met andere muzikanten als Sviatoslav Richter, Yuri Bashmet, Christoph Eschenbach en Nikolai Lugansky.

Uitvoerders en programma

Borodin Quartet:

Ruben Aharonian: viool

Sergei Lomovsky: viool

Igor Naidin: altviool

Vladimir Balshin: cello

—

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Strijkkwartet nr. 15 in a, opus 132 (1825)

- Assai sostenuto – Allegro
- Allegro ma non tanto
- Molto adagio (Heiliger Dankgesang eines Genesenen an die Gottheit, in der lydischen Tonart) – Andante (Neue Kraft fühlend)
- Alla Marcia, assai vivace
- Allegro appassionato – Presto

— pauze —

Dmitry Shostakovich (1906-1975)

Strijkkwartet nr. 15 in es, opus 144 (1974)

- Elegie (Adagio)
- Serenade (Adagio)
- Intermezzo (Adagio)
- Nocturne (Adagio)
- Treurmars (Adagio molto)
- Epiloog (Adagio)

MEER WETEN OVER RUSLAND?
za 10.09.16 – vr 10.06.17

Pluis de geschiedenis van Rusland en de Russische muziek uit tot in detail in de tentoonstelling *Van Glinka tot Gubaidulina, twee eeuwen van politieke en culturele omwentelingen in Rusland*. Deze tentoonstelling van Johan Huys is een seizoen lang te bezichtigen op de Foyer parterre.

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Hoe klinkt een zwanenzang?

In Plato's dialoog *Phaedo* vertelt Socrates de dag voor zijn dood aan zijn vrienden dat hij zich verheugt op de ontmoeting met Apollo. Dat is volgens hem ook de reden waarom zwanen vlak voor hun dood nog een melancholisch maar wondermooi gezang aanheffen. Met dit verhaal symboliseert Plato de vergankelijkheid van het lichaam en de onsterfelijkheid van de ziel. Sindsdien is een zwanenzang in de kunst de laatste schepping van een dichter of componist.

Door de publicatie van de laatste liederen van Schubert onder de titel *Schwanengesang* heeft de uitgever gewezen op het bijzondere karakter daarvan. Die ultieme creatieve daad zou zich immers van de 'alledaagse' productie onderscheiden: in het aanschijn van de dood zou de kunstenaar nog meer dan anders

de essentie van de werkelijkheid weten te vatten. Alles goed en wel, maar hoe klinkt zo'n zwanenzang dan precies? Hoe hoort de luisteraar dat dit de laatste artistieke boodschap is van een mens op de drempel van de dood? Hoe klinken het besef van vergankelijkheid en de hoop op eeuwigheid? Het programma van vanavond biedt een antwoord op die vragen.

Strikt genomen is het *Strijkkwartet in a*, opus 132 (1824-25) niet het allerlaatste werk, zelfs niet het laatste strijkkwartet van Beethoven. Het behoort echter wel tot de laatste groep werken voor zijn dood, en vooral het heel bijzondere trage middendeel roept associaties op met een zwanenzang. Het *Strijkkwartet nr. 15 in es*, opus 144

(1974) is daarentegen wel ondubbelzinnig het laatste voltooid werk van Shostakovich. Beide componisten kampten met ernstige gezondheidsproblemen: Beethoven met toenemende doofheid en andere gezondheidskwalen, Shostakovich met een hartaandoening en jicht. De vergankelijkheid van het lichaam is het meest expliciet verklankt in het *Heiliger Dankgesang eines Genesenden an die Gottheit, in der lydischen Tonart*, het *Molto adagio* uit Beethovens

kwartet dat tweemaal onderbroken wordt door een levendigere passage met de speelaanwijzing 'neue Kraft fühlend'. Op een meer metaforisch niveau klinkt het laatste werk van Shostakovich alsof alle kracht er juist is uit weggevloeid. Het is ontzettend traag, stil en statisch. De laatste adem is geen krachtige stoot maar een stille zucht.

Naast de vergankelijkheid van het lichaam is ook de onthechting van het leven, het spreken over de laatste dingen in beide strijkkwartetten prominent aanwezig. Dat aspect is vooral hoorbaar in de radicaliteit van de expressie en het lak aan alle conventies die in het aanschijn van de dood alle ruimte krijgen. Net toen de door hem ontwikkelde romantische stijl breed navolging kreeg, schreef Beethoven abstracte werken die daar absoluut niet aan beantwoordden. In opus 132 komt dit anti-romantisch constructivisme op twee manieren tot uiting. Er is vooreerst de bijzondere zorg voor de architectuur van dit strijkkwartet. Het langzame middendeel vormt door zijn intensiteit ook het centrum van de muzikale activiteit. De andere

bewegingen scharen zich twee aan twee rond dit centrale middendeel. Delen twee en vier zijn korte, snelle en lichtvoetige delen: een scherzo met een trio dat aan volksmuziek refereert, en een parodie op een mars. Delen een en vijf zijn meer substantieel: een sonatevorm met langzame inleiding en een uitgesponnen rondo zijn de dragende hoekpijlers van het kwartet. Het openingsmotief uit de langzame inleiding tot het eerste deel komt later in allerlei gedaanten terug in de volgende bewegingen, wat de muzikaal-intellectuele concentratie versterkt. De anti-romantische attitude is nog opvallender in het *Heiliger Dankgesang*, dat door de lydische toonsoort en de zetting in de traditie van het protestantse koraal enigszins archaisch en afstandelijk overkomt. In andere late strijkkwartetten en pianosonates zijn het dan weer de strenge fuga's, mechanische trillers, onthechte melodieën en ingenieuze, maar zeer lange vormen die de romantische expressie in de weg staan. Van Mendelssohn tot Brahms wisten componisten van romantische muziek niet goed hoe ze met die laatste, ascetische groep werken van Beethoven moesten omgaan. Een zwanenzang is inderdaad niet iets voor alledag.

Onthechting en ascese zijn in Shostakovich' laatste strijkkwartet vrij letterlijk te nemen. Zijn laatste is ook zijn langste strijkkwartet, maar desondanks is het klankbeeld ronduit schraal te noemen, met lange passages waarin slechts één of twee instrumenten spelen. De volheid van klank waarvoor het genre van het strijkkwartet bekend staat is hier dus doelbewust vermeden. Nog extremer is dat de zes, zonder onderbreking in elkaar overgaande bewegingen allemaal *adagio's* zijn. In plaats van een beschouwend middendeel als rustpunt en contrast in een gevarieerd meerdelig strijkkwartet horen we

hier dus een aaneenrijging van zeer trage bewegingen. Natuurlijk weet Shostakovich daar telkens andere inhouden aan te geven. Het lang uitgesponnen openingsdeel (*Elegie*) begint bijvoorbeeld met een vierstemmige fuga, waarvan het thema typisch vertrekt van een herhaalde noot. De *Serenade* is een kreupele wals en het *Intermezzo* een dramatische cadenza voor de eerste viool. In de *Nocturne* horen we reeds het marsritme dat in de *Treurmars* een tragische wending neemt, ondanks (of dankzij?) de aanwezigheid van talrijke militaire trompetsignalen. De algehele teneur van het strijkkwartet is er echter een van stilstand, muzikale bewegingsloosheid, en het verbaast niet dat de *Epiloog* eindigt op een 'morendo'. Zoals het strijkkwartet uitsterft, zo dooft ook het leven van zijn auteur uit. Dat is even aangrijpend als het desolate einde van Alban Bergs *Lyrische suite* voor strijkkwartet, of het slotdeel van Béla Bartóks zesde en laatste strijkkwartet, twee composities waaraan Shostakovich hier onmiskenbaar refereert.

Mark Delaere

Russische strijkkwartetten voor 1900

Shostakovich' vijftiende en laatste strijkkwartet werd gecreëerd door het Taneyev Kwartet dat in 1946 opgericht werd – een jaar na de oprichting van het beroemde en nog altijd actieve Borodin Quartet. Het was echter het Borodin Quartet dat de eerste integrale opname van Shostakovich' strijkkwartetten realiseerde. Zoals in Duitsland, Oostenrijk, Frankrijk en Engeland werd het strijkkwartet als ensemble ook in Rusland pas in de 19e eeuw geprofessionaliseerd en veroverde het zich langzamerhand een plaats in het publieke concertleven. Tot het begin van de 19e eeuw werd kamermuziek, dus ook strijkkwartetten zoals die van Haydn, Mozart en Beethoven, enkel in besloten kring (aristocratie, bourgeoisie) uitgevoerd. Ze konden vooral erudiete liefhebbers bekoren zoals bijvoorbeeld Graaf Razumovsky, de Russische ambassadeur in Wenen voor wie Beethoven zijn drie *Kwartetten*, opus 59 (1805-06) schreef. Een van de eerste Russische strijkkwartetten was dat van de componist van de Russische keizerlijke nationale hymne 'God beschermt de Tsaar', Aleksey Fyodorovich L'vov (1798-1870). L'vov, volgens Schumann een van de beste violisten van zijn tijd, was van 1837 tot 1861 directeur van de keizerlijke kapel. Bij hem thuis of bij de adellijke familie Wielhorski organiseerde hij regelmatig kwartetavonden. Zijn medespelers waren Vsevolod Maurer (tweede viool en zoals L'vov een professionele violist) en de amateurmusicus Gustav Walde (altviool) en Graaf Mateusz Wielhorski (cello). Zowel in Moskou als in Sint-Petersburg werd er door de Keizerlijke Vereniging voor Russische Muziek een strijkkwartet opgericht. Tussen ca. 1860 en het eind van de eeuw speelden ze jaarlijks acht à tien kwartetseries. De bezetting die herhaaldelijk wijzigde bestond uit de in die tijd beste kamermuziekmuzikanten, meestal van Duitse of Tsjechische origine. Ondanks

het steeds dalende niveau waren ze toch een voorbeeld voor de vele strijkkwartetten die in steden zoals Kiev, Odessa, Charkov, Nizjni Novgorod, Tiflis, Riga ... ontstonden. In Moskou kende het kwartet van de Keizerlijke Vereniging heel wat rivalen die helaas meestal al na enkele maanden van het toneel verdwenen. In Sint-Petersburg waren naast het kwartet van de Keizerlijke Vereniging nog vijf andere, vrij belangrijke kwartetten actief: het kwartet van de hertog van Mecklenburg-Strelitz dat in 1898 voor het eerst in het openbaar optrad, het kwartet van Graaf Sheremetev, het Zavetnovsky Kwartet, het Bergler Kwartet en het kwartet van de gebroeders Haupf. Na 1900 werden zowel Moskou als Sint-Petersburg overvallen door een toevloed aan buitenlandse kwartetten tot de oprichting in 1918 van het Stradivarius Kwartet dat het begin van een bloeiperiode voor de Russische kwartetkunst inluidde.

Johan Huys

Aleksey Fyodorovich L'vov (1798-1870)

Ontdek de kunstcollectie van het Concertgebouw

Concertgebouw Brugge verleent onderdak aan een interessante verzameling actuele kunst, die gestaag aangroeit. Voor deze collectie wordt nauw samengewerkt met architect Paul Robbrecht, die samen met de kunstenaars kiest voor werken die in de moderne architectuur zelf geïntegreerd kunnen worden.

Tuymans' *Angel* is een weergave van een engeltje dat zijn moeder elk jaar onder de kerstboom plaatste. Zelf zegt Tuymans dat dit werk tegelijkertijd gaat over 'aantrekking en afstoting'. In het Concertgebouw kreeg *Angel* een plek naast het hoogste balkon van de Concertzaal. Logischerwijs identificeren velen de engel met de harp in de eerste plaats als een muze. In de nieuwe, muzikale omgeving verdwijnt het religieuze naar de achtergrond. Maar het contrast tussen het anonieme en onherkenbare, op grote schaal wellicht zelfs wat dreigende van de engel enerzijds en het traditionele, eerder zoetgevooisde cliché van een musicerende engel anderzijds, is meer dan ooit aanwezig. Het coloriet van *Angel*, met veel voor Tuymans zo karakteristieke grijstinten voegt zich naadloos bij de structuur en het kleurenpalet van het gebouw.

Angel is een uniek werk in Tuymans' oeuvre. De kunstenaar heeft vaker muurschilderingen gemaakt, maar altijd op tijdelijke basis – in het kader van tentoonstellingen, acties en projecten. In het Concertgebouw maakte Luc Tuymans voor het eerst een blijvend monumentaal schilderwerk op een publieke plaats. *Angel* kwam er na de intensieve samenwerking tussen de Stad Brugge en de kunstenaar in 2010, toen Tuymans curator was van een grootschalige tentoonstelling over kunst uit Centraal-Europa in de 20e eeuw.

Luc Tuymans is een van de belangrijkste Europese schilders van zijn generatie. Zijn werk wordt sterk beïnvloed door de fotografie, televisie en schilderkunst. Hij schuwt politiek beladen onderwerpen en referenties naar een onverwerkt verleden niet.

Angel van Luc Tuymans © David Samyn

Amôn Strijkkwartet

zo 29.01.17 / 15.00 / Kamermuziekzaal
**Amôn Strijkkwartet /
Het Russische strijkkwartet III**
Met Tchaikovsky's immens populaire
Andante Cantabile en Shostakovich' *Derde
strijkkwartet* staat vanavond een uitmuntend
staaltje Russische kwartetliteratuur op het
programma. Het jonge Amôn Strijkkwartet
speelt de sterren van de hemel in dit all
Russian programma.

© Kaat Pype

za 04.02.17 / 20.00 / Concertzaal
**deFilharmonie, Octopus Symfonisch
Koor & Choeur de Chambre de Namur /
Ivan de Verschrikkelijke**
Sergey Prokofiev componeerde uitermate
dramatische en steengoede filmmuziek bij
Eisensteins film *Ivan de Verschrikkelijke*.
Acteurs Jan Declair en Stefaan Degand
brengen dit verhaal over macht en
shakespeariaanse samenzweringen
weer helemaal tot leven.

GEEF MUZIEK EEN KANS!

Kom op 4 maart tussen 10 en 18 uur in het Concertgebouw uw muziekinstrumenten doneren tijdens de nieuwe Brugse muziekbiënnale B Major!. Tegelijk kunt u genieten van concerten en gesprekken tot zelfs een veiling van culturele memorabilia van B Major!-partners. Maar u kunt Music Fund ook financieel steunen. Naar aanleiding van het festival vindt u daarom collectebussen bij alle partners van B Major! Help mee en geef muziek een kans! Alle informatie vindt u op www.musicfundbrugge.be

BESTEL UW TICKETS NU OP

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT
BRUGGE 34

Praat na de voorstelling gezellig na in het
Concertgebouwcafé of vertel ons wat u ervan vond
op Facebook of Twitter (@concertgebouwbr).

Gezellig tafelen voor of na een
voorstelling met een verrassing
op vertoon van het concertticket.
www.concertgebouw.be/services.

BRUGGE

DeMorgen.

Knack

Klara

FOCUS | WTV